dagogije, osobito povijesno-pedagoškoj slici Austro-Ugarske Monarhije. Nadamo se da će se u budućim sličnim projektima naći i znanstvenici iz Hrvatske.

Štefka Batinić

Vodič kroz arhivske zbirke i fondove Državnog arhiva u Zagrebu. 1. sv. Zagreb : Državni arhiv u Zagrebu, 2008.

U 2008. godini Državni arhiv u Zagrebu predstavio je dragocjenu publikaciju u tiskanom i digitalnom obliku – prvi svezak *Vodiča kroz arhivske zbirke i fondove Državnog arhiva u Zagrebu*. Važno je istaknuti kako je *Vodič* dostupan online na web stranicama http://daz.hr/vodic/ što uvelike olakšava njegovu dostupnost i korištenje korisnicima svih profila i u različite svrhe.

Prema sadržajnoj i formalnoj arhivističkoj klasifikaciji, jednostavno rečeno, *Vodič* je obavijesno pomagalo. Međutim, polazeći od činjenice da je riječ o obavijestima o ukupnom fundusu jednog regionalnog arhiva, sustavno prikupljanom i čuvanom kroz stoljeće djelovanja Arhiva, obavijestima o arhivskom gradivu niza gradskih ustanova i službi, značajnih obitelji i pojedinaca koji su djelovali u gradu Zagrebu i zagrebačkoj regiji, s informativnim povijesnim pregledima, jasno je da *Vodič* nadrasta svoju osnovnu namjenu i ima obilježja leksikografske publikacije.

Vodič sadrži arhivističke opise 1131 arhivskog fonda i 17 zbirki arhivskog gradiva nastalog (i sačuvanog) na području grada Zagreba i Zagrebačke županije u razdoblju od 1258. do 2004. godine. Ukupna količina opisanog arhivskog gradiva Državnog arhiva u Zagrebu je impresivnih 11500 dužnih metara. Prema *Klasifikaciji arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, opisano je sačuvano arhivsko gradivo upravnih organa i javnih službi, pravosuđa, vojnih organizacija, odgojno-obrazovnih ustanova, kulturnih i znanstvenih ustanova, zdravstvene i socijalne skrbi, gospodarstva, političkih, strukovnih i drugih udruga, obiteljskih i osobnih ostavština.

Višerazinski i standardizirani opisi arhivskih fondova i zbirki, usklađeni s međunarodnom normom za opis arhivskog gradiva – ISAD (G), grupirani su u nekoliko područja: identifikacija, sadržaj ili ustroj, uvjeti dostupnosti i korištenja, i područje konteksta. S 15 standardiziranih elemenata opisa fonda i zbirke, čitatelj i istraživač dobiva uvid u relevantne podatke o obimu i strukturi pohranjenog arhivskog gradiva, kao i o historijatu stvaratelja fonda. Sadržaj fonda opisan je na razini serija arhivskog gradiva, s vremenskim rasponom i količinom u tehničkim jedinicama (arhivske kutije, knjige, svežnjevi). Dragocjeni su historijati stvaratelja fonda ili zbirke o razvoju pojedinih povijesnih subjekata grada Zagreba i zagrebačke regije. Za brzo pronalaženje željenih imena i pojmova kroz 950 stranica *Vodiča*, od velike su koristi *Kazala*, tiskana u zasebnom uvezu. Uz abecedne i popise po matičnom broju fondova i zbirki, sastavljena su: abecedno i tematsko predmetno kazalo, kazalo osoba i kazalo mjesta.

Što u prvom svesku *Vodiča kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu* možemo pronaći o arhivskom gradivu odgojnih i obrazovnih ustanova Zagreba i Za-

grebačke županije? Na 177 stranica *Vodiča* kroz višerazinske i standardizirane opise arhivskih fondova škola i drugih odgojno-obrazovnih ustanova dobivamo obavijesti i uvid u količinu, sadržaj i strukturu pohranjenog arhivskog gradiva, te historijat pojedine škole ili ustanove. U Državnom arhivu u Zagrebu pohranjeno je 136 fondova arhivskog gradiva odgojno-obrazovnih ustanova od druge polovine 18. do druge polovine 20. stoljeća. Najveći broj su fondovi srednjih škola – ukupno 58, slijede: 48 fondova osnovnih (pučkih) škola, 19 fondova stručnih škola, dva fonda viših škola i jedan je fond nastao djelovanjem specijalne škole. Pohranjen je jedan fond predškolske ustanove i sedam fondova nastalih djelovanjem učeničkih i studentskih domova. Najbrojniji su stvaratelji (odgojne i obrazovne ustanove) koji su djelovali na području grada Zagreba, potom Zaprešića, Samobora, Bregane, Donje Stubice, Velike Gorice, Čazme, Popovače, Šenkovca i Klinča Sela. Najstarije sačuvano je gradivo iz 1776. godine I. Klasične gimnazije, najstarije klasične gimnazije u Hrvatskoj. Od fondova osnovnih škola, najstarije sačuvano je arhivsko gradivo pučkih škola u Remetama (iz 1859. godine) i na Kaptolu (iz 1860. godine). Količina i cjelovitost pohranjenog arhivskog gradiva pojedinih fondova je različita. Prema sadržaju i namjeni, sačuvana je dokumentacija o učenicima, personalna dokumentacija učitelja i profesora, spisi i druga školska dokumentacija nastala djelovanjem same ustanove. Posebno su vrijedni glavni imenici škola i školske spomenice. Važno je napomenuti da arhivsko gradivo koje se odnosi na povijesni razvoj školstva treba potražiti, ovisno o vrsti i obimu istraživanja, i u drugim arhivskim fondovima i zbirkama – fondovima uprave (npr. Gradsko poglavarstvo Zagreba, Školski odsjek), Zbirci građevne dokumentacije Poglavarstva grada Zagreba, Zbirci fotografija i dr.

Tijekom stoljetne povijesti Državnog arhiva u Zagrebu, osnovanog 1907. godine, brojni arhivisti, arhivski tehničari i angažirani pojedinci skrbili su o arhivskom gradivu, njegovu čuvanju, sređivanju, obradi i opisu, ponekad i u potpuno neadekvatnim uvjetima. *Vodič* je rezultat ukupno uloženog stručnog rada prethodnika i sadašnjih djelatnika Državnog arhiva u Zagrebu. Opise fondova i zbirki izradilo je devet arhivista Državnog arhiva u Zagrebu sa suradnicima, arhivskim tehničarima. Odgovorni urednik *Vodiča* je Darko Rubčić, ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu, glavna urednica Branka Molnar, koji su i članovi Uredništva zajedno s arhivisticama Zorom Hendijom i Mirjanom Gulić. Svima iskrene kolegijalne čestitke za uspješno ostvarenje vrlo zahtjevnog projekta.

Polazeći od činjenica da je u 2006. godini, nakon dvadeset i dvije godine, objavljen *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, da je u listopadu 2007. godine za javnost otvoren arhivski informacijski sustav *ARHiNET – Registar arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske*, središnja nacionalna evidencija arhivskog gradiva imatelja i stvaratelja arhivskog gradiva, jasno je da su arhivistika i arhivska struka u Hrvatskoj učinile nužne i bitne modernizacijske promjene, usklađene s komunikacijski i tehnološki razvijenijim informacijskim društvom. Uz navedene središnje i opće preglede i registre, kojima je obuhvaćeno i gradivo Državnog arhiva u Zagrebu, *Vodič kroz fondove i zbirke Državnog arhiva u Zagrebu* je vrijedna monografska publikacija jednog arhiva, arhiva glavnog i najvećeg grada Hrvatske, koji nas *''vodi"* kroz sačuvanu

arhivsku prošlost Zagreba i okolice, i namijenjen je ne samo istraživačima i građanima zainteresiranim za uvid u arhivsko gradivo, već i svima zainteresiranim za opću, nacionalnu i zagrebačku povijest.

Sonja Gaćina Škalamera

Iskra Iveljić. ***Očevi i sinovi – privredna elita Zagreba u drugoj polovici 19. stoljeća.*** Zagreb: Leycam International, 2007.

Pred nama se nalazi kompleksna, u hrvatskoj historiografiji dosad slabo istražena, opširna i nadasve zanimljiva tema. Njezino istraživanje podrazumijava poznavanje kako političke, tako i gospodarske, kulturne, rodne, urbane, antropološke, književne, pedagoške povijesti te povijesti umjetnosti. Stoga ne začuđuje da je ova knjiga nastala kao plod autoričinog višegodišnjeg bavljenja privrednom elitom. Stručna javnost već je otprije upoznata sa radom Iskre Iveljić. Do sada nam se predstavila magistarskom radnjom *Pokušaji modernizacije Banskog vijeća (1848.-1850.)*, doktorskom disertacijom *Uloga zagrebačke privredne elite u modernizaciji Hrvatske (1860.-1883.)*, radovima o stanju u hrvatskoj historiografiji nakon pada Berlinskog zida te referatima na međunarodnim konferencijama u Njemačkoj, Austriji, Italiji, Mađarskoj, SAD-u, Rumunjskoj i Sloveniji.

Autorica je ovu knjigu zamislila kao cjelovit prikaz djelatnosti i svakodnevnog života dviju generacija zagrebačke privredne elite, očeva (koji pripadaju prvom naraštaju modernog privrednog građanstva) i sinova (koji su pak djelatni na prijelomu 19. i 20. st.). Izvori kojima se Iskra Iveljić koristila pri pisanju ove knjige vrlo su brojni, raznoliki i sveobuhvatni, a obuhvaćaju opširnu arhivsku građu i periodiku, široku lepezu objavljenih izvora te mnoštvo domaće i strane literature, a ta raznolikost nam dodatno predočava ozbiljan, opsežan i zahtjevan istraživački pothvat koji je autorica poduzela kako bi nastala ova knjiga. Tako je postigla široku pokrivenost tematike, bilo opsegom literature ili načinom obrade teme. Iskra Iveljić nam ukazuje na heterogenost strukture privredne elite (kako konfesionalno, tako i etnički), te prikazuje njen odnos prema dvama ključnim procesima 19. stoljeća: modernizaciji i nacionalnom pitanju. Zbog toga detaljno obrađuje i analizira aktivnosti privrednika u ekonomskoj, političkoj i kulturnoj sferi (poglavlja “Doba rada i mozganja”, “Politička djelatnost” i “Prosvjetom k slobodi”). S obzirom na to da je dio najuspješnijih privrednika nastojao posao prepustiti sinovima (iznimno kćerima), zasebno poglavlje posvećeno je nastajanju tzv. privrednih dinastija poput porodica Alexander, Crnadak, Hatz, Pongratz, Prister i drugih.

Stasanje modernog građanstva promijenilo je društveni položaj žena, a ekonomska modernizacija donijela je i njihovo izraženije sudjelovanje u poslovnom sektoru, pa se Iskra Iveljić bavi i tom problematikom, prikazujući djelatnost žena privrednica i položaj žena u obiteljima privrednika. Građansko društvo podrazumijevalo je i drukčiji odnos prema djeci, a upravo na prijelomu stoljeća adolescencija je naposljetku prepoznata kao zasebna faza sazrijevanja, pa tako ove dvije dobne skupine čine temu